

KÜLTÜR BAKANLIĞI
HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA ve GELİŞTİRME
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI: 164
SEMİNER, KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ:34

**IV. MİLLETLERARASI
TÜRK HALK KÜLTÜRÜ KONGRESİ
BİLDİRİLERİ**

I. CİLT
Genel Konular

TÜRK FOLKLOR MÜZESİNİN KURULMASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Rüştü AKAR
(Türkiye)

İnsanın ilerleyebilmesi, yeni uygarlıklar yaratabilmesi; yarattığını ve bulduğunu toplaması ve gelecek kuşaklara aktarabilmesi, tanıtabilmesi ile mümkündür. Eğer bildiklerimiz ve yarattıklarımız bizimle birlikte gömülseydi, insanlığın her kuşağının yeniden işe başlaması gerekecekti. Bunun içindir ki bilimde ve sanattaki ilerlemeler, müzelerde biriktirilmiş kudretler sayesinde daima ileride olabilmektedir.

Müze Sözcük ve Tanımı

Müze Sözcüğü: Yunanca ve Latince, Muzion, Müzler tapınağı demektir. Sanat ve bilim yapıtlarının ya da sanat ve bilime yarar şeylerin saklandığı ve halka gösterilmek için sergilendiği yer ya da yapı.¹

Müz, Yunan ve Romalılarda ilahe derecesine çıkarılan esatiri şahsiyet. Müze, Müzlerle (Periler mabeti), dokuz Müzlerin, herbiri ayrı bir güzel sanat kolu olan müzlerle ilgilidir.²

Müzenin Tanımı: Doğa olaylarını ve insan emeğini en iyi bir şekilde temsil eden örnekleri koruyan ve bu örnekleri insan bilgisinin gelişmesi yolunda kullanan bir kurumdur.

Başlangıçta, Ata'ya - Ecdat'a saygı ve dinsel inançlar gibi nedenlerle bir kısım eserler biriktirilmiştir. Bu düşünce ve görüşlerle de ilk müzeler genel olarak güzel sanatlara ayrılmıştır.³

Müze ve Folklor Müzesi:

Kuşku yok ki müzelerin ilk aslı görevi, bütün insanlığa ait olan eserleri korumaktır. Bugünkü insanların zekâsını, zevkini işleten bir soluk alma yeri gibi anılan müzelerin, kapısını halka daha çok genişçe açması gittikçe artan bir ihtiyaçtır. Çünkü müzeler şimdi büyük bir eğitim faktörüdür.⁴

Görülüyor ki müzeler, bir eğitim aracı ve eğitim yuvalarıdır ve kendine özgü okullardır. Dünyanın en zengin arkeolojik eserlerine sahip olan bizim yurdumuzda müzelerin iki büyük görevi ve önemi vardır.

1 - Özellikle yurdumuzda bulunan, fakat birçok geçmiş uygarlıklara ait olan eserlerin bilginlere, araştırma yapmak isteyenlere ve öğ-

1 Renkli- Resimli, - Ansiklopedik Büyük Sözlük

2 Sanat Ansiklopedisi - Celal Esat ARSEVEN - 1966

3 Şerif BAYKURT: Türkiye Anıtları ve Türk Kültürü Tarihi Dersleri - 1984 Tekstir Notları

4 Remzi Oğuz ARIK: Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu, Ankara 1947

renmek isteyenlere fayda sağlamak üzere onları korumak ve düzenleyerek halka açmak.

2 - Tarih, sanat, arkeoloji, etnografya ve folklor eserlerini özellikle halkımıza sevdirmek ve onların zevkine varabilecekleri bir biçimde sergileyerek milli bilinci canlı ve diri tutmak.

Çok yakın zamanlara kadar müzelerdeki arkeolojik ya da etnografik eserler bir bakıma ölü olarak sergileniyordu. Eser bulunduğu yerden koparılarak salonlara getiriliyor, kendi yaratılıp yaşatıldığı yerden hiçbir ilgisi kalmıyordu. İlgili eserin üzerine bir etiket takılmakla yetiniliyordu. Halbuki bugünkü müzecilikte söz konusu eserlere bir canlılık kazandırılma yoluna gidilmektedir.

Gerçeği söylemek gerekirse Türkiye'deki müzecilik henüz istenilen düzeyde değildir. Nesi istenilen düzeyde değildir? diye sormak gerekirse en önemlisi eserlerin ve tarihinin, gezen ziyaretçilere canlı olarak iyi tanıtımının yapılamaması. Anadolu'nun zengin topraklarında ve insanında bulunan her türlü eserler ölü biçimde sergilenmektedir. Bununla birlikte ilk tohumları 1846-1848 yıllarında atılan Türk Müzeciliğinin Cumhuriyet döneminde büyük hamleler yaptığı ve büyük bir hızla gelişmekte olduğu da altı çizilerek belirtilmelidir.

Türkiye'deki tarih, kültür, tabiat varlıkları ile ilgili taşınır taşınmaz bütün belge, eşya, anıt ve kalıntıları tespit ve tescil etmek, korunmalarını sağlamak, cami, mescit, medrese gibi vakıf eserleri dışında kalan tarihi anıtların onarımını yapmak, taşınır müzelerlik eserleri ve tarihî belgeleri derlemek ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nün görevidir. Bu genel müdürlük 1971 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet görmektedir.⁵

Bugün yalnız Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 150'ye yakın müzemi bulunmaktadı. Bunlardan başka Milli Savunma Bakanlığı'na, Vakıflar İdaresi'ne, Belediyelere ve diğer kamu kuruluşlarıyla çeşitli Üniversitelerimize bağlı daha birçok müzemi bulunmaktadı. Bu sayıdaki müze içerisinde sergilenen eserler ve çeşitleri itibarıyla dünyanın müzecilik yönünde en önemli ülkestiyiz. Bir de buna ören yerlerimizi ve açık havada bulunan anıtsal yapıları eklersek göğsümüz daha da kabarmaktadır.

Neden Folklor Müzesi:

Anadolu topraklarında 600 yıllık bir geçmişe sahip Türk milletinin yarattığı halk kültürü (maddî-manevî) değerlerimiz neden acaba yurdumuzun çeşitli bölgelerine dağılmış bölük pörçük birşeyi ifade etmeyen etnografya müzeleri içerisinde yer almış, neden bağımsız folklor müzeleri kurulamamış bu beni hep düşündürmüştür. Bu bildiri hazırlarken de Amerika'yı ikinci kez keşfetmemek için bu hususta bir çalışma yapıp yapılmadığını kütüphanelerimizden araştırdım. Ne yazık ki hiçbir çalışmaya rastlayamadım. Eğer sizler biliyorsanız lütfen bana kaynak verin bir yanlışlık yapmayayım.

‡ Dünyada ilk folklor müzesinin kuruluşundan tam 100 yıl geçtiği halde ülkemizde henüz bir folklor müzesi kurulmamıştır. Gerçi, akademik bilimlerle ilgili arkeoloji, tarih, sanat tarihi, hatıra, plastik sa-

⁵ Dr. Mehmet ÖNDER: Türkiye Müzeleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985. Sayfa 9, Ankara

natlar ve müze evleri gibi yukarıda arz ettiğim gibi sayısı azımsanmayacak müzelerimiz mevcuttur.

Ancak unutulmamalıdır ki bütün akademik bilimlerin temelleri halk biliminin konusu olan ve insanlığın başlangıcından beri getirilen halk bilgileri üzerine oturmaktadır. Burada bir örnek vermek gerekirse modern eczacılığın temelini halk ilaçları, bugünkü tekstil sanayinin temelini el dokuma tezgahları, sabanın yerini bugün traktörler almıştır. O halde halk kültürü değerlerimizin daha iyi tanıtılması geçmişten geleceğe daha anlaşılır bir şekilde köprü kurulabilmesi için yurdumuzda birden çok folklor müzesinin kurulması sorunu ön plânda kendini kabul ettirmektedir hatta bu konuda çok geç kalmıştır. Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın değerli elemanlarınca ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile işbirliği yapılarak çok şükür ki folklor açık hava müzesinin Ankara'da kurulması çalışmaları devam etmektedir.

Mensubu bulunduğum Anadolu Folklor Vakfı'nın bugün ortaya koyduğu bir tez vardır. Bu da Türk folklor müzelerinin ne şekilde kurulmasıdır. Anadolu'daki insanlık ve Türklük yaşamından gelen ve bugün de yaşayan ve yaşanan kültürlerin canlı olarak sergilenmesini yine Anadolu insanının geleneksel yaşam biçimini, giyimini kuşamını, yemesini içmesini sunmaktır. "Yaşayan Türk folklor müzesi çatısı altında günümüz insanlarına sunmaktır." Geçmiş zamanlar içerisinde yaşayan insanların kullandıkları tüm etnografik ve sanat eserlerini tamamı olmasa bile bir kısmını geçmişteki fonksiyonlarını kazandırarak onları yaşadıkları halleri ile ve canlı olarak sergilemektir. Bu suretle sözünü ettiğim müze ölü cisimlerin sergilendiği bütünün parçalara bölünerek tarihî eserlerin ve etnografik eserlerin hazine ve deposu değil gelenek ve göreneklerimizin değerlendirilmesinden meydana gelen canlı ve fonksiyonel (işlevsel) eşya ve eserlerin sergileneceği bir müze olmalıdır. Örneğin çok eski zamanlardan kalmış bir giysinin nasıl giyilip çıkarıldığı beline sarılan kuşakta neler bulunduğu ve kuşağının görevinin ne olduğu giyilip soyunurken gösterilmelidir. Bir mutfak eşyası (geleneksel bir mutfak eşyası) içerisinde yemek pişirilirken tanıtılmalıdır. Ateş yakma biçimiyle ele alınmalıdır. Sözü edilen tarihî tencere bugünkü havagazı ya da elektrik fırınlarıyla yemek pişirilerek sergilenmelidir. Bir sünnet odası teşhir ve tanzimi yapılırken bugün modern mağazalarda bulunan plastik mankenler yerine balmumundan heykeltraşlar tarafından tüm yüz ifadeleriyle araç ve gereçleriyle adeta o çağ yaşatılmalıdır. İzleyen kendisini bir an bile olsa o mekânda ve atmosferde hissetmelidir. Burada bir hususu dikkatinize sunmak istiyorum. Yeni zamanlarda çok kullanılan bir nostaljik özlem değildir (geçmişini yeniden yaşamak). Bu örnekleri folklorumuzun birçok alanında vermek mümkündür. Zaman yeterli olmayaçağı için bu kadar değinmek istiyorum. Yine bir görüş olarak kurula-cak bu müzede aslına uygun senaryolarla çekilen filmler izleyiciye (müze izleyicisine) gösterilerek hafızalarda uzun süreler kalmasını sağlamak da mümkündür. İnsanlara birşeyler öğretebilmek hedefleniyorsa kültürümüzün daha iyi tanıtılması çok ciddi anlamda amaçlanıyorsa düşünülüp ele alınmak istenen folklor müzelerinde folklorik eserler ve bu eserlerin işlevleri günümüz insanına aktarılırken de

mutlaka öğretmek ve eğitmek konusu göz önünde bulundurulmalıdır.

Şu hususu ısrarla tekrarlamak istiyorum. Etnografya Müzeleri ile Folklor Müzeleri birbirine karıştırılmamalıdır. Bir para kesesi, bir çift çorap, bir takı, bir halk çalgısının bağımsız olarak ve bağlantısız olarak etnografya müzesinde sergilenmesi doğru bir olaydır. Ancak folklor müzesinde ise yanlış bir olaydır. Mutlaka ve mutlaka o takımın tüm giysilerle birlikte sunulması halinde bir bütünü anlatmak sanırım kolay ve ilginç olur. Şunu da söylemek istiyorum. Türk folklor müzelerinin kurulması konusunda ilgili resmi kurumlar, Planlama Teşkilatı daha da geç kalacak olursa hızla gelişen Türkiye Cumhuriyeti bir sanayi toplumu olma yolunda olduğuna göre hem nitelikli malzemelerin toplanması hem de maliyetlerin artması yönünden iş daha da güçleşecektir.

Yukarıdaki görüşlerimizin ışığı altında Anadolu Folklor Vakfı olarak maddî imkânlarımız oranında önce Ankara'da kurulmasını plânladığımız Türk folklor müzesi teknik ayrıntılarını incelemek için 1990'nın Ekim ayında altı ülkeyi kapsayan Doğu Avrupa ülkelerinin bazı müzelerini (tabii ki folklor) gezip inceledim. Bu müzelerin de isimlerini size vermek istiyorum. Macaristan'ın başkenti Budapeşte'ye 30 km yakınlıktaki Szentenedre Açık Hava Köy Müzesi, Budapeşte Etnografya Müzesi, Romanya'nın başkenti Bükreş'teki Köy Müzesi, Romanya'nın Piteşti şehrindeki Bağ Evleri Müzesi, Romanya'nın Sibü kentindeki Ziraat Aletleri ve Teknoloji Müzesi, Çekoslovakya'nın Kosice Şehrinin Müzesi, Yugoslavya Belgrad Etnografya Müzesi, Hollanda'nın Kempen Köy Müzesi.

Bu ülkelerdeki müzelerde gördüm ki halk kültürü değerlerini çok önceden derleme, değerlendirme, teşhir ve tanzim, dışa açılma ve tanıtmaya konularında bizlerden çok önde gitmektedirler. Ülkemizde maalesef üzülererek söylemek gerekirse folklorun yani halk kültürümüzün halâ halk dansları karşılığı olarak algılandığı daha da kötüsü çok değerli devlet büyüklerinin bile bir folklor ekibi izledik ve çok beğendik sözleri kulağımızda çınlıyor.

Türk folklorunun ülkemizin milli birlik ve beraberliğinde bizleri birbirimize sıkı sıkı bağlamaşında çok fonksiyonel olduğuna inanıyorum. Bu hususlara Türk gencinin çok ilgi duyduğunu özellikle söylemek isterim. Özellikle Anadolu topraklarının sahibi olan milletimiz için, milli duygularımızın diri tutulup pekiştirilmesinde Türk folklor müzelerinin çok büyük önemi bulunduğu inanmaktayız. Türk folklor müzelerinin bir an önce ele alınarak yurdumuzun en ücra yerleşim merkezlerine ulaştırılmasını da önemle belirtiyoruz. Söz konusu müzelerin Türk halk kültürümüze büyük kaynaklık edeceğini genç neslimize geçmişten mesajlar verebileceğini tahmin ediyoruz.

Devletimizin ilgili makamlarını, vakit geçirilmeden ve bir an önce bu konuya eğilmelerini hem önemle ve içten duygularımızla diliyoruz. Hem de dileğimizin sonuca ulaştırılmasını sabırsızlıkla bekliyor bizim yapmış olduğumuz çalışmalara da tüm bilim adamlarımızın ve folklorcularımızın sahip çıkmasını diliyorum.